

Nr 34

Finansutskottets betänkande i anledning av motion om ökade fältundersökningar inom näringslivet.**Motionen**

I motionen 1972:818 av herr Nordgren m. fl. (m, c, fp) yrkas att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte hemställa om ökad satsning på fältundersökningar inom näringslivet i syfte att bättre konjunkturanpassa den ekonomiska politiken.

Det är högst angeläget att de åtgärder som sätts in för att stödja konjunkturen får avsedd effekt, anför motionärerna. En felsatsning kan innebära att konjunkturen inte stabiliseras och att pengar eventuellt satsas i onödan. De vidtagna konjunkturpolitiska åtgärderna kunde förväntas ha haft respons i det praktiska livet. Så tycks, enligt motionärerna, inte vara fallet. De torde ha varit otillräckliga sett från industrins synpunkt. Motionärerna stöder sig här på egna erfarenheter samt på en enkätundersökning som utförts av Sveriges marknadsförbund och som omfattade samtliga företag som under perioden 1 januari–2 oktober 1971 anmälde varsel om personalinskränkningar hos arbetsmarknadsstyrelsen. Den faktiskt förda ekonomiska politiken står sålunda i mindre god överensstämmelse med hur man ute i företagen bedömer beslutade respektive alternativa åtgärder, anför motionärerna. Enligt ett stort antal företagsledares bedömning i en kompletterande undersökning kommer den första av regeringens åtgärder för att häva lågkonjunkturen och lindra arbetslösheten – avdrag för investeringar i maskiner – först på nionde plats i en förteckning över önskade åtgärder. Motionärerna åberopar denna utredning för att påpeka behovet av en "marknadsanpassad" ekonomisk politik. Den ekonomiska politiken måste för att nå sitt syfte baseras på information genom studier av de problem man brottas med ute i företagen. Studierna bör sålunda mer ha karaktären av närkontakt än skrivbordsprodukt. En sådan närkontakt kan endast uppnås genom en ökad satsning på fältundersökningar.

Remissyttranden

Utskottet har inhämtat yttranden över motionen från arbetsmarknadsstyrelsen och konjunkturinstitutet.

Arbetsmarknadsstyrelsen har som yttrande sänt över en PM över underlaget till de kvartalsvisa redogörelser för arbetsmarknadsutsikterna som publiceras av styrelsen. Kvartalsrapporten belyser förhållanden inom

olika branscher, regioner och yrken. Vinter- och sommarrapporterna innehåller en mer begränsad redovisning, medan höst- och vårrapporterna är mer omfattande. Underlaget till arbetsmarknadsutsikterna består av statistiska redovisningar, barometerdata samt redogörelser för arbetsmarknadsutsikterna från länsarbetsnämnderna.

I fråga om barometerundersökningarna anförs att uppgifter om den förväntade utvecklingen varje kvartal samlas in från företag inom industri, varuhandel, skogsbruk och byggnadsverksamhet. Denna s. k. konjunkturbarometerundersökning innebär att ett urval företag tillfrågas om väntad produktionsvolymutveckling, lagerhållning, försäljning, prisutveckling, arbetskraftsbehov m. m. Primärmaterialet insamlas av länsarbetsnämnderna och vidarebefordras sedan till den centrala instans (främst konjunkturinstitutet) som slutligen sammanställer och presenterar materialet. Undersökningsresultaten utgör underlag för en del av redogörelsen för arbetsmarknadsutsikterna.

I fråga om länsarbetsnämndsrapporterna anförs att dessa utgör det mest betydelsefulla underlaget till arbetsmarknadsstyrelsens redogörelser för arbetsmarknadsläget. Rapporterna infordras av arbetsmarknadsstyrelsen i slutet av månaderna mars, juni, september och december. I dessa rapporter skall det aktuella och väntade arbetsmarknadsläget på länets arbetsmarknad behandlas. Prognosperioden sträcker sig över ett år med särskild inriktning på de två närmaste kvartalen. Rapporterna skall omfatta redogörelser över utvecklingen inom näringsgrenar och branscher som har betydelse för länets arbetsmarknad och i mars och september skall även utvecklingen inom olika yrken tas med. Eftersom den statistiska informationen i de flesta fall passerar länsarbetsnämnderna under insamlingsskedet finns flertalet arbetsmarknadsstatistiska uppgifter hos nämnderna på ett tidigt stadium. Dessa uppgifter kompletteras i rapporterna med den kännedom om den lokala arbetsmarknaden som går att få fram från förmedlingskontor och direkta kontakter med företagen vilket gör att statistiken ges betydelsefulla kommentarer som inte går att nå på annat sätt. Av stor betydelse är den information som erhålles från företagen genom enkäten, telefon- eller besöksintervjuer.

Konjunkturinstitutets yttrande återges här i sin helhet.

I motionen anförs att den ekonomiska politiken måste baseras på information om de problem man brottas med i företagen. Studierna bör ha mer karaktär av närkontakt än skrivbordsprodukt. En sådan närkontakt kan endast uppnås genom ökad satsning på fältundersökningar. Som exempel på dylika undersökningar anförs en undersökning av Sveriges marknadsförbund. Grundtanken synes vara att företagen själva i dessa "fältundersökningar" skall söka bedöma vilka effekter olika ekonomisk-politiska åtgärder har på det egna företaget.

Det bör först erinras om att institutet vid flera tillfällen redan prövat den teknik som föresvävar motionärerna. Institutet har i två undersökningar sökt analysera effekten på företagens investeringar av verkställda fondfrisläpp med hjälp av företagarnas egna uppskattningar av hur mycket deras investeringar påverkats av frisläppen. En motsvarande undersökning av kreditpolitikens inverkan på företagens investeringar 1969-1971 publiceras i höst. Dessa undersökningar bygger alla på

hypotesen att företagen själva är i stånd att någorlunda bedöma hur de skulle ha handlat om den ekonomiska politiken i några exakt preciserade avseenden skulle ha varit en annan än den förda. Deras värde är avhängigt företagarnas förmåga att föreställa sig hur de skulle ha reagerat i ett läge som aldrig blev aktuellt. Tror man att företagen kan presentera sådana bedömningar i någorlunda kvantitativt preciserad form, är det naturligt att också söka samla in dem. Institutet har en positiv uppfattning om möjligheterna att erhålla resultat på denna väg.

Mot bakgrund av den rätt stora erfarenhet institutet numera har av dylika undersökningar, framstår emellertid den av motionärerna åberopade undersökningen av Sveriges marknadsförbund som besvärande valhänt och suddig i sin uppläggning. Det är meningslöst att fråga utan att noga klargöra sin frågeställning och konsistenspröva svaren - i varje fall om man vill få fram något mer än en ytlig svepande opinionsyttring, illusoriskt underbyggd av uppgifter från företagsledare.

Enligt institutets mening kan det mycket väl tänkas vara av värde att fråga företagen om deras *framtida* reaktioner på en *kommande* ändring av den ekonomiska politiken. Vad institutet hittills sysslat med i sina ovan refererade undersökningar avser ett enklare problem: att med företagens hjälp utröna vad som skulle ha hänt i en gången tid vid ett strikt preciserat alternativ till den faktiskt förda politiken. Därvid har undersökningarna begränsat sig till en storhet (investeringarna) som företagen har god planeringskontroll över.

För att kunna tjäna som underlag för den ekonomiska politiken bör företagens reaktioner på tänkta politikändringar kvantifieras (om än lösligt). Detta medför att man knappast kan begära att företagen skall söka skatta sin respons på mer än en eller annan politikändring *i taget*. Här kanske bör inskjutas det i och för sig självklara förhållandet att det är meningslöst att fråga ett industriföretag om effekten på detta företag av att exempelvis mervärdesskatten sänks. Skall några frågas härvidlag är det hushållen. En företagsledare inom industrin kan på sin höjd avge en personlig gissning om hur mycket hans orderingång kommer att stiga. Att såsom Sveriges marknadsförbund gör, blanda ihop politikändringar som *direkt* påverkar det enskilda företags beteende med politikändringar som har effekter (direkta och/eller indirekta) på den efterfrågan som riktas mot företaget, är mer ägnat att skapa förvirring än klarhet. Marknadsförbundets metod att låta företagen välja i en önskelista av ekonomisk-politiska åtgärder - däribland statligt subventionerade reklamkostnader - är knappast seriös. En brasklapp skall dock här bifogas för den händelse att undersökningen med hänsyn till urvalsförfarande, frågeteknik, konsistensprövning etc. är bra mycket mer ambitiös än vad som framgår av beskrivningen i motionen.

Även vid en förnuftig uppläggning av de föreslagna "fältundersökningarna" kan de emellertid löpa risken att komma i vanrykte. Detta beroende på det stora antal undersökningar som måste till för att täcka in hela det spektrum av åtgärder som står de politikansvarige till buds. De måste vidare genomföras löpande. De kan ju knappast få karaktär av remissutlåtande från näringslivet över påtänkta ändringar i den ekonomiska politiken. Bortsett från andra olägenheter stupar ett sådant förfarande på de tidsförluster som skulle bli följden.

Institutet har därför svårt att se hur motionärernas intentioner skall realiseras. Man synes hamna i ett olyckligt dilemma - antingen intetsägande undersökningar i stil med marknadsförbundets eller också omfattande undersökningar som riskerar trötta ut näringslivet och därmed slå undan marken för fortsatt verksamhet.

Utskottet

Några delade meningar om behovet av ett brett kunskapsunderlag när man planerar att sätta in ekonomisk-politiska åtgärder torde inte råda. I de fall det gäller mer långsiktiga eller principiella överväganden, t. ex. i anslutning till offentliga utredningar, den ekonomiska långtidsutredningen m. m., inhämtas regelmässigt yttranden från berörda intresseorganisationer och myndigheter. De överväganden som årligen äger rum inför framläggande av statsverksproposition och finansplan baseras på undersökningar, bedömningar och enkäter av det slag som redovisats i de av utskottet infordrade remissyttrandena, på internationella konjunkturprognoser, på överläggningar i det ekonomiska planeringsrådet, m. m. Självfallet är reaktionen hos de skilda subjekten i samhällsekonomin - företag, konsumenter, kommuner m. fl. - därvid av allra största betydelse för att rätt bedöma effekterna av skilda ekonomisk-politiska åtgärder.

Som framgår av konjunkturinstitutets yttrande rymmer varje form av enkät eller fältundersökning stora metodiska problem. Institutet anger några av dem. Utskottet anser det vara särskilt betydelsefullt att sådan återhållsamhet iaktas med insamlande av nya uppgifter att tillförlitligheten i de uppgifter som redan nu inhämtas inte rubbas. I skilda sammanhang har riktats kritik mot att uppgiftslämnare har en alltför tung börda.

Konjunkturinstitutet anför att det mycket väl kan vara av värde att fråga företagen om deras framtida reaktioner på olika tänkbara ekonomisk-politiska åtgärder. Det får anses ligga i de prognoslämnande institutens och myndigheternas normala åligganden att bedöma möjligheterna att i undersökningar och enkäter foga in även reaktioner på eventuella politikförändringar. Mot bakgrunden av hur konjunkturinstitutet bedömer frågan och med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet bifall till motionen.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motionen 1972:818.

Stockholm den 7 november 1972

På finansutskottets vägnar

SVEN EKSTRÖM

Närvarande: herrar Ekström (s), Löfgren (fp), Kristiansson i Harplinge (c), Knut Johansson i Stockholm (s), Franzén (s), Burenstam Linder (m), Larsson i Karlskoga (s), Asling (c), Jansson (s), Wirtén (fp), Josefsson i Halmstad (s), Brundin (m), Gadd (s), Pettersson i Kvänum (c) och Lindahl (s).